

TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HOÁ HÀ NỘI
KHOA BẢO TÀNG

NGUYỄN THỊ THU HƯỜNG

TÌM HIỂU KHU DI TÍCH ĐÌNH VÀ MIẾU CAO ĐÀI
XÃ MỸ THÀNH - HUYỆN MỸ LỘC - NAM ĐỊNH

KHOÁ LUẬN TỐT NGHIỆP
NGÀNH BẢO TÀNG

Người hướng dẫn: Th.s Nguyễn Thị Tuấn Tú

Hà Nội – 2009

MỤC LỤC

LỜI CẢM ƠN	2
MỞ ĐẦU	5
1. Lý do chọn đề tài	5
2. Mục đích nghiên cứu	7
3. Đối tượng và Phạm vi nghiên cứu	7
4. Phương pháp nghiên cứu	7
5. Bố cục	7
CHƯƠNG 1: ĐÌNH VÀ MIẾU CAO ĐÀI TRONG DIỄN TRÌNH LỊCH SỬ	9
1.1 Khái quát về vùng đất Cao Đài	9
1.1.1 Lịch sử vùng đất Cao Đài	9
1.1.2 Một vài đặc điểm về kinh tế, văn hoá, xã hội làng Cao Đài	17
1.2 Lịch sử hình thành và quá trình tồn tại của đình và miếu Cao Đài	19
1.3 Vị thần được thờ trong di tích	23
1.3.1 Chiêu Minh đại vương Trần Quang Khải	23
1.3.2 Công chúa phụng Dương	26
CHƯƠNG 2: GIÁ TRỊ KIẾN TRÚC - ĐIỀU KHẮC, LỄ HỘI CỦA ĐÌNH VÀ MIẾU CAO ĐÀI	28
2.1 Giá trị kiến trúc	28
2.1.1 Không gian cảnh quan	28
2.1.2 Bố cục mặt bằng	31
2.1.3 Kết cấu kiến trúc	33
2.2 Nghệ thuật điêu khắc trang trí kiến trúc đình và miếu Cao Đài. ...	37
2.2.1 Đình Cao Đài	37
2.2.2 Miếu Cao Đài	46
2.2.3 Hệ thống di vật trong di tích	46
2.3 Lễ hội đình làng Cao Đài	50

2.3.1 Thời gian - Không gian diễn ra lễ hội	50
2.3.2 Việc tổ chức chuẩn bị.....	51
2.3.3 Nội dung chính của lễ hội	53
CHƯƠNG 3: VẤN ĐỀ BẢO TỒN VÀ PHÁT HUY GIÁ TRỊ VĂN HOÁ	
KHU DI TÍCH ĐÌNH VÀ MIẾU CAO ĐÀI	69
3.1 Thực trạng của khu di tích	69
3.2 Bảo tồn khu di tích đình và miếu Cao Đài	70
3.2.1 Bảo vệ bằng pháp lý	70
3.2.2 Bảo vệ bằng các biện pháp kỹ thuật.....	74
3.3 Vấn đề tu bổ tôn tạo khu di tích đình và miếu Cao Đài.....	81
3.4 Phát huy giá trị của khu di tích đình và miếu Cao Đài.....	84
KẾT LUẬN	87
THƯ MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	89
PHỤ LỤC	

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Nằm ở phía Nam đồng bằng châu thổ sông Hồng, trong suốt tiến trình lịch sử của Việt Nam, Nam Định luôn được xác lập là vùng đất ngàn năm văn hiến, vùng đất địa linh đã sản sinh ra những “nhân kiệt” nổi tiếng võ công, văn trị ở thời đại Trần, một thời kỳ lịch sử được đánh giá là giai đoạn phát triển tới đỉnh cao của văn minh Đại Việt. Gần hai thế kỷ, với những đức anh quân, những văn thần, võ tướng, vương triều Trần đã cùng nhân dân cả nước thực hiện thắng lợi nhiệm vụ bảo vệ và xây dựng, bảo toàn lãnh thổ Đại Việt, giữ vững độc lập dân tộc, đề cao ý thức tự lực, tự cường. Những bài học lịch sử về xây dựng chính quyền, đoàn kết dân tộc, sử dụng nhân tài, phát triển văn hoá, kinh tế, giáo dục, nhất là kinh nghiệm chống giặc ngoại xâm của triều Trần vẫn luôn có giá trị cao đối với các thời đại sau đó.

Trong gần 2000 di tích lịch sử văn hoá của tỉnh Nam Định, thì những di tích lịch sử văn hoá thời Trần được đặt ở vị trí hàng đầu. Tức Mặc - vùng đất được đặc cách phong lên thành “phủ Thiên Trường” có cung điện, dinh thự...và trên thực tiễn có vai trò là một “Hành đô”, một “Đông kinh” sau kinh thành Thăng Long thuở đương thời. Phủ Thiên Trường xưa nổi tiếng không chỉ có cung điện Trùng Quang, Trùng Hoa, chùa tháp Phổ Minh mà còn bởi hệ thống các dinh thự của các tướng lĩnh quý tộc và quan lại cao cấp của triều đình ở xung quanh như: các cung Đệ Nhất, Đệ Nhị, Đệ Tam, Đệ Tứ, Bảo Lộc của An sinh vương Trần Liễu, Lự Phố của Trần Thủ Độ... Xung quanh khu vực Thiên Trường, ở mỗi làng, mỗi di tích đều còn lưu dấu các di sản thời Trần từ kiến trúc thờ tự, đến địa danh... cho tới tận ngày nay. Nhắc đến di sản văn hoá thời Trần trên quê hương Nam Định, thật là khiếm khuyết nếu không kể đến khu di tích đình và miếu Cao Đài, được dựng trên thái ấp Độc Lập của Thái sư Trần Quang Khải xưa. Thái ấp này là bổng lộc do triều đình ban thưởng cho Trần Quang Khải, nhưng đóng vai trò quan trọng về chiến lược quân sự lâu dài của triều Trần. Song, trải qua thời gian dài giặc giã, bão gió, lụt lội, các kiến trúc thời Trần ở Cao Đài hầu như không còn, chỉ còn các phế

tích và những địa danh gợi nhớ một thời lịch sử huy hoàng nơi đây, đó là: Gò Nổi Chõ, Cồn Rèn, đồng Nội Bông, chùa Độc Lập... Khu di tích đình và miếu Cao Đài – nơi thờ Trần Quang Khải và công chúa Phụng Dương có giá trị khá đặc biệt đối với người dân địa phương nói riêng và tỉnh Nam Định nói chung. Đi sâu nghiên cứu khu di tích, chúng ta không chỉ thấy được vai trò trung tâm trong việc điều tiết đời sống văn hoá của làng xã Cao Đài mà ở đây còn bảo lưu được các giai thoại mang đầy tính anh hùng ca của một thời hào hùng và rực rỡ. Bên cạnh đó, khu di tích này còn lưu giữ được những dấu vết vật chất của thời Trần (khu miếu của Phụng Dương công chúa), đình Cao Đài với những mảng chạm khắc có giá trị từ thế kỷ 17. Tuy nhiên những di tích này đang bị xuống cấp nghiêm trọng, rất cần có biện pháp bảo tồn lâu dài để có thể phát huy giá trị.

Khu di tích đình và miếu Cao Đài có giá trị cao về lịch sử, văn hoá. Nhưng, nó ít được các nhà nghiên cứu quan tâm và đến nay chưa có một công trình nào nghiên cứu sâu, mang tính tổng hợp về khu di tích này. Hiện nay, mới chỉ có lác đác một vài nghiên cứu nhỏ lẻ, nhưng các nhà nghiên cứu chỉ quan tâm đến một lĩnh vực nghiên cứu nào đó như: Luận án Tiến sĩ của nhà sử học Nguyễn Thị Phương Chi có một phần nhỏ đề cập đến khu vực thái ấp của Trần Quang Khải ở Cao Đài dưới góc độ lịch sử. Hồ sơ khoa học về đình Cao Đài ở Viện Bảo tồn Di tích mới đề cập đến đình Cao Đài, trong đó chú trọng đến giá trị kiến trúc, còn giá trị văn hoá phi vật thể ở đây chưa được quan tâm... Chính vì thế, để có một cái nhìn toàn diện hơn, tôi nhận thấy cần phải nghiên cứu một cách hệ thống, tổng hợp về khu di tích này.

Di tích lịch sử văn hoá và danh lam thắng cảnh là di sản vô cùng quý báu của tổ tiên, cha ông chúng ta để lại, là tài sản lớn lao cả về vật chất lẫn tinh thần của dân tộc, quê hương. Chính vì thế, trong thời đại ngày nay, công tác bảo tồn di tích và xã hội hoá di tích đang được đặt ra như một nhu cầu tất yếu của cuộc sống tinh thần của đại đa số tầng lớp nhân dân. Là một sinh viên năm thứ 4 khoa Bảo tàng với niềm say mê nghề nghiệp cùng các kiến thức thực tập thực tế tại các di tích và các bảo tàng, hiểu rõ tầm quan trọng của các

di tích lịch sử văn hoá, tôi nghĩ rằng mình cần phải đóng góp phần nhỏ bé trong sự nghiệp bảo vệ di sản văn hoá quý báu của dân tộc.

Sinh ra và lớn lên trên quê hương Nam Định, ngay từ nhỏ đã được tiếp cận với loại hình di tích đặc trưng cho văn hoá làng là ngôi đình, để đến hôm nay tôi lại càng mong muốn tìm hiểu, nghiên cứu về nó. Được sự đồng ý của Hội đồng khoa học và sự chỉ bảo hướng dẫn của Thạc sĩ Nguyễn Thị Tuấn Tú, tôi đã mạnh dạn chọn đề tài: **“Tìm hiểu khu di tích đình và miếu Cao Đài, xã Mỹ Thành, huyện Mỹ Lộc, tỉnh Nam Định”** làm khoá luận tốt nghiệp với hy vọng góp phần nhỏ bé của mình vào việc bảo tồn và phát huy giá trị của di tích quý đang dần bị mai một, đồng thời cũng là để làm sống dậy phần nào hình ảnh về một thái ấp Độc Lập nổi tiếng trong lịch sử dân tộc.

2. Mục đích nghiên cứu

- Tìm hiểu giá trị về mặt lịch sử, văn hoá, khoa học, kiến trúc nghệ thuật của khu di tích đình và miếu Cao Đài.

- Trên cơ sở khảo sát thực tế, đưa ra một số giải pháp nhằm góp phần bảo tồn phát huy giá trị khu di tích đình và miếu Cao Đài.

- Qua đó giúp cho việc học tập, nghiên cứu, nâng cao tri thức, hiểu biết của mình về di tích nói chung và khu di tích đình và miếu Cao Đài nói riêng.

3. Đối tượng và Phạm vi nghiên cứu

- Đối tượng nghiên cứu là khu di tích đình và miếu Cao Đài xã Mỹ Thành, huyện Mỹ Lộc, tỉnh Nam Định.

- Phạm vi nghiên cứu: Nghiên cứu khái quát toàn cảnh khu di tích đình và miếu Cao Đài trong không gian, thời gian lịch sử văn hoá xã hội làng Cao Đài.

4. Phương pháp nghiên cứu

- Phương pháp điền dã: khảo sát, phỏng vấn, ghi chép, chụp ảnh...

- Phương pháp thống kê, tổng hợp tư liệu

- Phương pháp liên ngành: sử học, khảo cổ học, bảo tàng học, văn hoá học

5. Bố cục

Ngoài phần mở đầu, kết luận, phụ lục, bài viết kết cấu gồm ba chương:

- Chương 1: **Đình và miếu Cao Đài trong diễn trình lịch sử**

Nội dung chương này tập trung đi vào giới thiệu mảnh đất, con người nơi di tích ra đời, tồn tại và phát triển cho tới ngày nay. Đồng thời còn giới thiệu sơ lược về vị thần được thờ tại di tích.

- Chương 2: **Giá trị kiến trúc - điêu khắc, lễ hội của đình và miếu Cao Đài**

Đây là phần chính của luận văn. Chương này chủ yếu đi vào khảo sát thực tế nhằm khai thác những giá trị về lịch sử, kiến trúc, nghệ thuật. Đồng thời tìm hiểu và giới thiệu về lễ hội đình làng Cao Đài - một hoạt động văn hoá có ý nghĩa.

- Chương 3: **Vấn đề bảo tồn và phát huy tác dụng khu di tích đình và miếu Cao Đài**

Dựa vào những văn bản pháp lý của quốc tế, quốc gia và thực trạng của khu di tích, người viết trình bày những giải pháp để bảo vệ và phát huy giá trị khu di tích đình và miếu Cao Đài trong giai đoạn hiện nay.

THƯ MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Trần Lâm Biên. **Trang trí trong mỹ thuật truyền thống của người Việt**, Nxb Văn hoá Dân tộc, Hà Nội, 2001
2. Trần Lâm Biên. **Đồ thờ trong di tích của người Việt**, Nxb Văn hoá Thông tin, Hà Nội, 2003
3. Nguyễn Thị Phương Chi. **Thái ấp - điền trang thời Trần (thế kỷ XIII – XIV)**, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội, 2002
4. Phan Huy Chú, **Lịch triều hiến chương loại chí, tập II**, Nxb Khoa học Xã hội, Hà Nội, 1992
5. Nguyễn Đăng Duy - Trịnh Minh Đức. **Bảo tồn di tích lịch sử văn hoá**, Đại học Văn hoá Hà Nội, 1993
6. **Địa chí Nam Định**, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 2003
7. Phạm Trọng Điềm, Đào Duy Anh. **Đại Nam nhất thống chí, tập III**, Nxb Thuận Hoá, Huế, 1992
8. Trịnh Thị Minh Đức (chủ biên). **Bảo tồn di tích lịch sử văn hoá**, Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội, Hà Nội, 2007
9. Vũ Minh Giang. **Sự phát triển các hình thức sở hữu ruộng đất trong lịch sử chế độ phong kiến Việt Nam**, Tạp chí khoa học - Đại học Tổng hợp Hà Nội, 1988
10. Nguyễn Duy Hinh. **Kinh tế - Xã hội thời Lý - Trần**, Tạp chí Nghiên cứu lịch sử, 1996
11. Nguyễn Quốc Hội. **Báo cáo kết quả đào thám sát khu đình và miếu Cao Đài**, Bảo tàng Nam Hà, 1994
12. Đỗ Đức Hùng. **Danh tướng Việt Nam**, Nxb Thanh niên, Hà Nội, 1999
13. Phan Khanh. **Bảo tàng – Di tích – Lễ hội**, Nxb văn hóa thông tin, Hà Nội, 1992
14. Đinh Gia Khánh. **Lễ hội cổ truyền trong đời sống xã hội hiện đại**, Nxb Khoa học Xã hội, Hà Nội, 1994

15. Nguyễn Hồng Kiên. **Kiến trúc gỗ cổ truyền Việt**, Tạp chí Kiến trúc số 3, Hà Nội, 1996
16. Nguyễn Hồng Kiên. **Điêu khắc trên kiến trúc gỗ cổ truyền Việt**. Tạp chí Kiến trúc số 2, Hà Nội, 1996
17. Nguyễn Hồng Kiên. **Những thành phần bao che trong kiến trúc gỗ cổ truyền của người Việt**, Tạp chí Kiến trúc số 3, Hà Nội, 1999
18. Trần Lâm. **Phát hiện thêm bia và bệ đá ở thời Trần**, Tạp chí nghiên cứu lịch sử, 1997
19. **Lịch sử Đảng bộ huyện Mỹ Lộc**, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 2007
20. Ngô Sĩ Liên, **Đại Việt sử ký toàn thư, tập II**, Nxb Văn hoá Thông tin, Hà Nội, 2000
21. **Luật di sản văn hoá và văn bản hướng dẫn thi hành**, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 2004
22. **Nam Định tỉnh, Mỹ Lộc huyện, Cao Đài tổng các xã thôn thần sắc**, Viện nghiên cứu Hán Nôm
23. Đặng Công Nga. **Những phát hiện mới về khảo cổ học năm 1985**, tài liệu lưu trữ tại Bảo tàng Nam Định
24. Trần Nghĩa (chủ biên). **Di sản Hán Nôm Việt Nam thư mục đề yếu (Bổ di I. Quyển hạ)**, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội, 2002
25. Đỗ Văn Ninh. **Khảo cổ học và lịch sử nhà Trần**, Tạp chí khảo cổ học, Tháng 12- 1971
26. Nhóm tác giả. **Kho tàng lễ hội cổ truyền**, Nxb Văn hoá Dân tộc, Hà Nội, 2000
27. Nhóm tác giả. **Lịch sử Việt Nam, tập I**, Nxb Khoa học Xã hội, Hà Nội, 1998
28. Nguyễn Danh Phiệt. **Chế độ phong kiến trong lịch sử Việt Nam từ thế kỷ X đến thế kỷ XV và những di sản của nó**, Tạp chí Nghiên cứu lịch sử, 1990

29. Trương Hữu Quýnh. **Chế độ ruộng đất ở Việt Nam từ thế kỷ XI – XVI**, tập I, Nxb Khoa học Xã hội, Hà Nội, 1982
30. Hà Văn Tấn. **Đình Việt Nam**, Nxb Tp Hồ Chí Minh, 1998
31. Trương Thị Thọ - Nguyễn Văn Hội (chủ biên). **Thư mục thần tích thần sắc**, Viện thông tin khoa học xã hội, Hà Nội, 1997
32. **Thơ văn Lý - Trần**, quyển thượng, tập II, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội, 1989
33. **Thượng tướng Thái sư Chiêu Minh đại vương Trần Quang Khải**, Bảo tàng Nam Hà, Nam Hà, 1994
34. **Tư liệu Hán Nôm**, Bảo tàng Nam Hà, 1994
35. Đào Đình Tửu - Đặng Văn Nhiên. **Thái ấp của Thượng tướng Thái sư Chiêu Minh đại vương Trần Quang Khải**, Kỷ yếu hội thảo khoa học, Sở Văn hoá Thông tin Nam Hà, Nam Hà, 1996
36. Viện bảo tồn di tích. **Hồ sơ di tích đình Cao Đài**
37. Viện sử học - Hội khoa học lịch sử Việt Nam. **Nhà Trần và con người thời Trần**, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội, 2004